

še kako aktualne. Ocene literarnih zgodovinarjev še najbolj spreminja Gjurin, ki ob analizi Bleiweisovega poljudnostrokovnega jezika pripisuje Bleiweisu zasluge pri nastajanju naše pripovedne proze in raznih časopisnih zvrsti.

K tem, kritičnim, vendar v glavnem pozitivnim ocenam, je treba dodati tudi nekoliko »diharmonično« mnenje Dušana Moravca. To na podlagi svojih kriterijev, ob preskromnem upoštevanju takratnega časa in prostora, pri analizi Bleiweisovega odnosa do gledališča ni mogel najti pozitivnih ocen. Problem je namreč v tem, da je »oče slovenskega naroda« gledal na vse člane »svoje družine«, temeljito je poznal potrebe čitalnic in se ni mogel ozirati na maloštevilčno toda glasno, že delno slovensko(!) šolano duhovno elito, ki se je trudila kar najhitreje pozabiti svoje kmečko poreklo in je s prezirom gledala na velike materialne in skromne ter nezahtevne duševne potrebe svojih kmečkih staršev. Ker Bleiweis ni bil fantast, tudi ni mogel podpreti Kordeševе ideje o delniški družbi, ki bi financirala slovensko gledališče.

Strokovno in znanstveno oceno dr. Janeza Bleiweisa kot kmetijca, veterinarja in zdravnika so prispevali France Adamič, ki je ocenil njegova prizadevanja za napredek kranjskega kmetijstva, Srdjan Bavdek njegovo prizadevanje za napredek živinoreje in živinozdravništva, Milan Dolenc prizadevanja za veterinarsko šolstvo, Janez Batis strokovna in znanstvena dela, Peter Borisov pa ga je ocenil kot zdravnika (zlasti v organizacijskem pogledu) in zdravstvenega prosvetitelja. Njihova skupna ocena, kljub rahlo navzoči zadržki pri nekaterih (zaradi uradne družbenopolitične karakteristike obravnavane osebe), je pozitivna, pa naj bo to v strokovnem, znanstvenem, organizacijskem ali celo strokovno terminološkem pogledu. K Bavdkovi razpravi bi radi dodali le željo, da bi ob kakšni drugi priliki, če je to seveda mogoče, podal kvantitativno oceno prizadevanj Kmetijske družbe za izboljšavo živinoreje.

Omeniti je še članek Mirka Kambiča o upodobitvah (fotografijah) dr. Janeza Bleiweisa ter njegovo bibliografijo, ki jo je zbral dr. Milan Dolenc. Ob vsem tem trudu referentov na simpoziju in ob matičnih stroških ob izdaji zbornika se samo po sebi postavlja vprašanje, ali je Bleiweis sedaj dokončno »obdelan« in kdaj bo zavzel mesto, ki mu v naši zgodovini pripada. Kljub temu, da živimo v »najbolj dinamični družbi«, se skoraj gotovo še dolgo ne bo nič spremenilo. Do sprememb bo verjetno prišlo šele takrat, ko ga bodo začele na podlagi tu objavljenih ugotovitev študirati tiste stroke, ki so ga najbolj omadeževale! Da je to možno in potrebno, so dokazali Orožnova, Gjurin, Barbarič in ne nazadnje tudi Moravec.

Kako trdovratne so nekatere laži, najbolj zgovorno kaže že nekaj časa znano in večkrat objavljeno dejstvo, da Levstik ni izgubil tajniške službe v Slovenski matici zaradi Bleiweisa in Coste, ampak zaradi varčnosti oziroma poslovnosti štajerskih mladostencev: Tudi v ozadje neokusne Costove izjave o Levstiku bo treba ob kakšni priliki temeljito pogledati. Posebej bi se veljalo ustaviti še ob Bleiweisovi aktualizaciji, ki jo je naredil Bojan Štih v svojem heretičnem kenotafu, vendar bi to preseglo okvire in namen tega poročila. V našo ekonomsko situacijo najbolj sodi ugotovitev, da Bleiweis ne bi kupil Körtinga. Mogoče tudi zato še dolgo ne bo »rehabilitiran«.

Stane Granda

Goriški letnik, 11. Nova Gorica : Goriški muzej, 1984. 246 strani:

Zadnje čase smo se že nekoliko navadili, da nam Zbornik Goriškega muzeja v vsaki številki postreže s kakšnim presenečenjem. Najnovejša številka te revije za preteklost goriškega, tolminskega, ajdovskega in sežanskega področja pomeni tokrat praktično dva zaključena tematska sklopa. Prvi del je v bistvu zbornik predavanj s simpozija ob 200-letnici rojstva kmetijskega večšaka in narodnega buditelja Matije Vertovca (1784—1851), drugi del pa je nekoliko pomanjšan običajni Goriški letnik.

Strokovno srečanje v čast Vertovca so pripravili 18. maja 1984 na dvorcu Zemono pri Vipavi. Enajst predavateljev je z najrazličnejših zornih kotov osvetlilo to enciklopedično osebnost. Najnovejša številka Goriškega letnika objavlja deset prispevkov s srečanja, pogrēšamo le prispevek dr. Aleksandre Kornhauser o kemijskem izobraževanju nekoč in danes z naglašeno Vertovčevo vlogo pri poznavanju kemije pri Slovencih. France Kralj, profesor na vipavskem Malem semenišču, predstavlja biografske podatke o Matiji Vertovcu, posebej njegovo človeško in duhovniško podobo, upokojeni univerzitetni profesor dr. France Adamič pa vpliv evropskega kmetijstva na Kranjsko v Vertovčevih časih, predvsem najvidnejše domače in tuje strokovnjake na tem področju. Prispevek upokojenega univerzitetnega profesorja dr. Lojzeta Hrčka govori o Vertovcu kot učitelju slovenskih vinogradnikov in enem najplodovitejših slovenskih strokovnih piscev 19. stoletja. Dr. Dušan Terčelj s Kmetijskega inštituta Slovenije prikazuje Vertovčeve poglede na kletarstvo, predvsem na to dejavnost na Primorskem. O značilnostih Vertovčevih cerkvenih govorov piše univerzitetni profe-

sor dr. Jože Koruza in med drugim naglašja njegovo poudarjanje povsem praktičnih in vsakdanjih zadev. Dr. Bogo Grafenauer predstavlja Vertovca kot zgodovinopisca obče zgodovine, predvsem kot avtorja (skupaj z Miho Vernetom) dela Občna povestnica ali zgodovina celega sveta. Vertovčev del je izšel leta 1853 kot priloga »Novic«, kot knjiga pa leta 1863 v Ljubljani. Poleg razdelitve snovi avtor prikaže tudi Vertovčeve koncepte zgodovine. Mag. Stane Granda prikazuje kmetijske razmere v Vipavski dolini v prvi polovici 19. stoletja in med drugim tudi s tabelami pojasnjuje način izrabe zemljišč, stalež živine in posestne razmere. Upokojeni univerzitetni profesor dr. Franjo Dominko naglašja Vertovčeve sestavke iz astronomije v letniku 1847 »Kmetijskih in rokodelskih novic«. Profesor iz italijanskega Vidma in po lastnih besedah »daljnji, nečak« Marino Vertovec objavlja nekaj razmišljanj o rodu Matije Vertovca, Hilarij Kosta s Kmetijskega zavoda v Novi Gorici pa kratko predstavlja primorski vinorodni rajon.

Goriški letnik v tradicionalni zasnovi začenja prispevek kustosa-arheologa Goriškega muzeja Beatrice Žbona-Trkman o arheološkem najdišču Pavlini v vasi Loka na pobočju hriba Sv. Daniela, ki predstavlja prazgodovinsko najdišče in območje rimske poselitve. Student arheologije Jernej Zavratnik prikazuje poznoantično grobišče pri Kosovelih, ki so ga našli po naključju in ga je izkopal Stipe Štekar, pri čemer je bilo treba korigirati njegovo lokacijo najdišča in celo letnico izkopavanja. Asistent Ljubljanske filozofske fakultete Peter Štih na podlagi urbarja iz leta 1598 predstavlja značilnosti toiminskega gospostva ob njegovem prehodu v roke nadvojvode Ferdinanda II. Delo lepo dopolnjujejo pregledne tabele.

Upokojeni polkovnik dr. Petko Luković objavlja drugi del razprave o borbi primorskih Slovencev proti italijanskim iredentističnim težnjam po slovenskem ozemlju leta 1878 in odmevu te borbe pri Srbih v Srbiji in Vojvodini. Pavel Budin z novogoriškega Temeljnega sodišča nadaljuje svoj prikaz delovanja Hranilnice in posojilnice v Mirnu, njene pravne ureditve in njenega poslovanja. Asistent SAZU Borut Uršič objavlja obsežen in temeljit katalog rezljanih oltarjev 17. stoletja v Goriških Brdih.

Tudi v rubriki Zapiski naletimo na mnogo zanimivih in pogosto še neznanih podatkov. Tako piše Branimir Renar o mlinih na potoku Raši, Janez Dolenc o motivu vedomcev v Posočju, Pavel Medvesček o pastirskih igrah iz Zarščine, Leopold Jurca o molitveniku istrskega škofa dr. Juraja Dobrile »Oče budi volja tvoja«, Edvin Pervanje o akciji pripadnikov narodnorevolucionarne organizacije TIGR na Sentviški planoti od 1930 do 1932 in o revolucionarju Stefanu Rijevcu, komunistu in pripadniku TIGR-a, Slavko Rejec o partizanski šoli v Podmelcu in njenih podružnicah ter Marko Vuk o življenjskih jubilejih goriških slikarjev Vladimirja Hmeljaka in Rafaela Nemca.

V rubriki nekrologov piše Branko Marušič o Arduinu Cremonesiju (1912—1983), sodelavcu Goriškega letnika z one strani meje in o bivšem ravnatelju Goriškega vinarja Rudiju Hönnu (1915—1984), Marijan Breclj pa o vidnem goriškem zgodovinarju Camillu Medeotu (1900—1983). V rubriki ocen in poročil naletimo kar na 33 prispevkov, ki nam predstavljajo 15 revij s te in one strani meje.

Tudi najnovejša številka Goriškega letnika prinaša mnogo novih spoznanj o preteklosti področja, ki ga pokriva, in tako v marsičem bogati naše znanje o njem.

Andrej Vovko

Zbornik za zgodovino šolstva in prosvete, 18. Ljubljana : Slovenski šolski muzej, 1985. 236 strani.

Revija treh jugoslovanskih šolsko-pedagoških muzejev (v Beogradu, Ljubljani in Zagrebu) nikakor ni »ograjene« vrste, saj se na njenih straneh pojavlja lepo število avtorjev, ki niso delavci teh ustanov, tudi piscev iz tistih republik in pokrajin, ki (še) nimajo svojih tovrstnih muzejev. Mimogrede bodi rečeno, da so se po dolgi »nosečnosti« stvari nekoliko premaknile v Sarajevu in da bodo po zagrebškem; ustanovljen leta 1901, ti jugoslovanski muzeji dobili novega družinskega člana.

Osemnajsta številka revije pomeni delno nadaljevanje prejšnje, posvečene vprašanjem predšolske vzgoje na jugoslovanskem ozemlju. Tej temi so posvečeni prvi trije prispevki. Redni profesor beograjske filozofske fakultete dr. Vladeta Tešić predstavlja predšolsko vzgojo in vzgojne zavode v Srbiji do leta 1914, ustrezno šolsko zakonodajo, tako Zakon o narodnih šolah iz leta 1898, ki je prvič pravno uredil položaj »zabavišč«, poglede vidnih pedagogov in javnih delavcev na ta vprašanja ter napore za popularizacijo otroških vrtcev v Srbiji. Dr. Nikola Petranov s skopske filozofske fakultete piše o razvoju predšolske vzgoje in izobraževanja v SR Makedoniji. Uvodoma na kratko predstavi razvoj na tem področju pred letom 1945, tako prvi ma-